

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
JULIANE KOKOTT
przedstawiona w dniu 1 czerwca 2017 r.¹

Sprawy połączone C-215/16, C-216/16, C-220/16 i C-221/16

**Elecdey Carcelen SA (C-215/16),
Energías Eólicas de Cuenca SA (C-216/16),
Iberenova Promociones SAU (C-220/16),
Iberdrola Renovables Castilla La Mancha SA (C-221/16)
przeciwko
Comunidad Autónoma de Castilla la Mancha**

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Tribunal Superior de Justicia de Castilla-La Mancha (sąd najwyższy Kastylii-La Manchy, Hiszpania)]

Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym – Środowisko naturalne – Energia wiatrowa – Dyrektywa 2009/28/WE – Promowanie stosowania energii ze źródeł odnawialnych – Dyrektywa 2008/118/WE – Ogólne zasady dotyczące podatku akcyzowego – Dyrektywa 2003/96/WE – Opodatkowanie produktów energetycznych i energii elektrycznej – Regionalna opłata od turbin wiatrowych („canon eólico”)

I. Wprowadzenie

1. W hiszpańskim regionie La Mancha z wiatrakami walczył już Don Quijote. Zatem nie jest zaskakujące, że do Trybunału trafia z Comunidad Autónoma de Castilla la Mancha (wspólnoty autonomicznej Kastylii-La Mancha) nowy spór dotyczący energii wiatrowej. W ostatnim czasie już wielokrotnie trzeba było orzekać o ich niekorzystnym oddziaływaniu na środowisko², ale także o ich promowaniu³, natomiast niniejszy przypadek dotyczy wynalezionej przez ten region podatku od turbin wiatrowych, stanowiącego w pewnym stopniu „pole tax”.

2. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy, oprócz dyrektywy 2009/28/WE⁴ w sprawie promowania energii ze źródeł odnawialnych, również dyrektywy 2008/118/WE⁵ w sprawie ogólnych zasad dotyczących podatku akcyzowego oraz dyrektywy 2003/96/WE⁶ w sprawie opodatkowania energii elektrycznej. Konkretnie należy rozpatrzyć, czy sporny podatek jest zgodny

1 Język oryginału: niemiecki.

2 Wyroki: z dnia 21 lipca 2011 r., Azienda Agro-Zootecnica Franchini i Eolica di Altamura, C-2/10, EU:C:2011:502; z dnia 14 stycznia 2016 r., Komisja/Bulgaria, C-141/14, EU:C:2016:8.

3 Wyroki: z dnia 19 grudnia 2013 r., Vent De Colère! i in., C-262/12, EU:C:2013:851; z dnia 1 lipca 2014 r., Ålands Vindkraft, C-573/12, EU:C:2014:2037.

4 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych zmieniająca i w następstwie uchylająca dyrektywy 2001/77/WE oraz 2003/30/WE (Dz.U. 2009, L 140, s. 16).

5 Dyrektywa Rady z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie ogólnych zasad dotyczących podatku akcyzowego, uchylająca dyrektywę 92/12/EWG (Dz.U. 2009, L 9, s. 12), zmieniona dyrektywą 2010/12/UE Rady z dnia 16 lutego 2010 r., (Dz.U. 2010, L 50, s. 1).

6 Dyrektywa Rady z dnia 27 października 2003 r. w sprawie restrukturyzacji wspólnotowych przepisów ramowych dotyczących opodatkowania produktów energetycznych i energii elektrycznej (Dz.U. 2003, L 283, s. 51), zmieniona dyrektywą Rady 2004/75/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. (Dz.U. 2004, L 157, s. 100).

z celem dyrektywy 2009/28 w zakresie promowania energii ze źródeł odnawialnych tudzież przewidzianymi w niej zasadami dotyczącymi opłat administracyjnych. Niemniej Trybunał powinien również przeanalizować, w jakim zakresie naruszenie celów dyrektywy 2009/28 mogłoby sprzeciwiać się takiemu podatkowi. W odniesieniu do obu dyrektyw podatkowych należy przede wszystkim wyjaśnić, czy rzeczony podatek jest objęty ich zakresem zastosowania, albowiem w tym wypadku musiałby on spełniać określone wymogi.

II. Ramy prawne

A. Prawo Unii

1. Dyrektywa 2009/28

3. Przedmiotem dyrektywy 2009/28 jest promowanie energii ze źródeł odnawialnych.

4. Artykuł 2 lit. k) dyrektywy 2009/28 definiuje pojęcie systemu wsparcia następująco:

„[...] oznacza każdy instrument, system lub mechanizm stosowany przez państwo członkowskie lub grupę państw członkowskich, który promuje wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych dzięki zmniejszeniu kosztów tej energii, zwiększeniu ceny, za którą można ją sprzedać, lub zwiększeniu – poprzez nałożenie obowiązku stosowania energii odnawialnej lub w inny sposób – jej nabywanej ilości. Obejmuje ono pomoc inwestycyjną, zwolnienia z podatków lub ulgi podatkowe, zwrot podatków, systemy wsparcia polegające na nałożeniu obowiązku wykorzystywania energii ze źródeł odnawialnych, w tym również systemy posługujące się zielonymi certyfikatami, oraz systemy bezpośredniego wsparcia cen, w tym gwarantowane ceny zakupu oraz premie opcyjne, lecz nie jest ograniczone do wymienionych środków”.

5. Artykuł 3 ust. 1 i 2 dyrektywy 2009/28 zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia określonego minimalnego udziału energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu energii:

„1. Każde państwo członkowskie dba o to, aby jego udział energii ze źródeł odnawialnych, obliczany zgodnie z art. 5–11, w końcowym zużyciu energii brutto w 2020 r. odpowiadał co najmniej jego krajowemu celowi ogólnemu dla udziału energii ze źródeł odnawialnych w tym roku, określone w załączniku I.

2. Państwa członkowskie wprowadzają środki skutecznie zaprojektowane, aby zapewnić, że ich udział energii ze źródeł odnawialnych jest równy udziałowi określone w orientacyjnym kursie wyznaczonym w załączniku I część B lub przekracza go”.

6. W tym kontekście art. 3 ust. 3 dyrektywy 2009/28 dotyczy między innymi systemów wsparcia:

„Aby osiągnąć cele wyznaczone w ust. 1 i 2 niniejszego artykułu, państwa członkowskie mogą stosować między innymi następujące środki:

a) systemy wsparcia;

b) [...]”.

7. Procedury wydawania zezwolenia są wspomniane w motywie 40 dyrektywy 2009/28:

„Przy stosowaniu przepisów w odniesieniu do szczegółowych projektów procedura stosowana przez organy administracji odpowiedzialne za nadzór nad autoryzacjami, certyfikację i licencjonowanie elektrowni wykorzystujących odnawialne źródła energii musi być obiektywna, przejrzysta, niedyskryminująca i proporcjonalna. [...]”.

8. Stosowne uregulowania są przewidziane w art. 13 dyrektywy 2009/28:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, że wszelkie krajowe przepisy dotyczące procedur autoryzacji, certyfikacji i licencjonowania, które są stosowane w elektrowniach wytwarzających energię elektryczną, energię ciepła lub chłodu z odnawialnych źródeł energii oraz związanej z nimi infrastruktury sieci przesyłowych i dystrybucyjnych oraz w procesie przekształcania biomasy w biopaliwa lub inne produkty energetyczne, są proporcjonalne i niezbędne. Państwa członkowskie podejmują w szczególności właściwe kroki niezbędne do zapewnienia:

a) [...]

e) przejrzystości i zasadności w odniesieniu do kosztów opłat administracyjnych uiszczanych przez konsumentów, planistów, architektów, konstruktorów, instalatorów sprzętu i systemów oraz dostawców;

f) [...]”.

2. Dyrektywa 2008/118

9. Przedmiotem dyrektywy 2008/118 są ogólne zasady dotyczące podatku akcyzowego. Artykuł 1 ust. 1 reguluje zakres zastosowania, zaś ust. 2 dopuszczalność innych podatków akcyzowych:

„1. Niniejsza dyrektywa ustanawia ogólne zasady dotyczące podatku akcyzowego nakładanego bezpośrednio lub pośrednio na konsumpcję poniższych wyrobów, zwanych dalej »wyrobami akcyzowymi«:

a) produkty energetyczne i energia elektryczna objęte dyrektywą 2003/96/WE;

b) alkohol i napoje alkoholowe objęte dyrektywami 92/83/EWG i 92/84/EWG;

c) wyroby tytoniowe objęte dyrektywami 95/59/WE, 92/79/EWG i 92/80/EWG.

2. Dla szczególnych celów państwa członkowskie mogą nakładać na wyroby akcyzowe inne podatki pośrednie pod warunkiem, że podatki te są zgodne ze wspólnotowymi przepisami podatkowymi dotyczącymi podatku akcyzowego lub podatku od wartości dodanej w zakresie określenia podstawy opodatkowania, obliczania podatku, wymagalności i monitorowania podatku, z wyłączeniem przepisów dotyczących zwolnień”.

3. Dyrektywa 2003/96

10. Przedmiotem dyrektywy 2003/96 jest opodatkowanie energii.

11. Jak w szczególności ilustruje art. 4 dyrektywy 2003/96, wymaga ona zasadniczo minimalnego opodatkowania energii:

„1. Poziomy opodatkowania, jakie państwa członkowskie stosują do produktów energetycznych i energii elektrycznej, wymienione w art. 2, nie mogą być niższe niż minimalne poziomy opodatkowania przewidziane niniejszą dyrektywą.

2. Dla celów niniejszej dyrektywy »poziom opodatkowania« stanowi całkowitą kwotę opłat pobranych jako podatki pośrednie (z wyłączeniem podatku od wartości dodanej) wyliczoną bezpośrednio lub pośrednio na podstawie ilości produktów energetycznych i energii elektrycznej w momencie przekazania do konsumpcji”.

12. Poza tym sąd krajowy odnosi się do art. 15 dyrektywy 2003/96, który umożliwia określone zwolnienia podatkowe:

„Bez uszczerbku dla innych przepisów wspólnotowych, państwa członkowskie mogą przyznawać, pod kontrolą fiskalną, całkowite lub częściowe zwolnienia lub obniżki w zakresie poziomu opodatkowania wobec:

a) [...]

b) energii elektrycznej:

- pochodzącej z wykorzystania energii słonecznej, wiatrowej, fal, pływów lub geotermicznej;
- [...]”.

B. Prawo hiszpańskie

13. Comunidad Autónoma de Castilla la Mancha wprowadziła na mocy Ley 9/2011, de 21 de marzo, por la que se crea el canon eólico (ustawy 9/2011 z dnia 21 marca ustanawiającej opłatę pobieraną w związku z elektrowniami wiatrowymi, zwanej dalej „Ley 9/2011”) opłatę od turbin wiatrowych.

14. Artykuł 4 Ley 9/2011 reguluje zdarzenie powodujące powstanie obowiązku podatkowego:

„1. W przypadku opłaty od turbin wiatrowych zdarzenie podatkowe stanowi powstawanie niekorzystnych oddziaływań na środowisko naturalne i obszar [...] będących skutkiem wzniesienia farm wiatrowych z turbinami wiatrowymi do wytwarzania energii.

[...]

3. Należy uznać, że doszło do zdarzenia powodującego powstanie obowiązku podatkowego również wówczas, gdy właścicielem turbin wiatrowych jest podmiot inny niż ten, który uzyskał zezwolenie administracyjne na wzniesienie farmy wiatrowej”.

15. Podstawa wymiaru opłaty wynika z art. 7 Ley 9/2011:

„1. Podstawę wymiaru opłaty stanowi zespół jednostek wytwórczych wykorzystujących energię wiatru w ramach danej farmy wiatrowej”.

16. Artykuł 8 reguluje wysokość opłaty:

„1. Wysokość opłaty ustala się w drodze zastosowania do podstawy wymiaru następujących kwartalnych stawek opłaty:

Na farmach wiatrowych składających się z najwyżej 2 turbin wiatrowych: 0 EUR za każdą turbinę.

Na farmach wiatrowych składających się z 3–7 turbin wiatrowych: 489 EUR za każdą turbinę.

Na farmach wiatrowych składających się z 8–15 turbin wiatrowych: 871 EUR za każdą turbinę.

Na farmach wiatrowych składających się z ponad 15 turbin wiatrowych:

- a) w przypadku gdy liczba turbin nie przekracza zainstalowanej na farmie mocy mierzonej w megawatach: 1233 EUR za każdą turbinę;
- b) w przypadku gdy liczba turbin przekracza zainstalowaną na farmie moc mierzoną w megawatach: 1275 EUR za każdą turbinę.

[...]”.

III. Stan faktyczny i wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

17. Elecdey Carcelen SA (sprawa C-215/16), Energías Eólicas de Cuenca SA (sprawa C-216/16), Iberenova Promociones SAU (sprawa C-220/16) i Iberdrola Renovables Castilla La Mancha SA (sprawa C-221/16) eksploatują turbiny wiatrowe we wspólnocie autonomicznej Kastylia-La Mancha, które podlegają opłacie od turbin wiatrowych. Przedsiębiorstwa te wystąpiły do właściwego organu o dokonanie korekty samonaliczeń opłaty wiatrowej dokonanych za rok podatkowy 2011 i zwrot zapłaconych kwot.

18. Na decyzję oddalającą te wnioski rzeczono przedsiębiorstwa wniosły skargę do Tribunal Superior de Justicia de Castilla-La Mancha (sądu najwyższego Kastylia-La Manchy, Hiszpania). Sąd ten przedłożył wobec tego Trybunałowi następujące pytania w celu wydania orzeczenia prejudycjalnego:

- „1) Czy skoro zdefiniowane w art. 2 lit. k) dyrektywy 2009/28/WE »systemy wsparcia«, do których należą m.in. zachęty podatkowe polegające na przyznaniu zwolnień i ulg podatkowych czy też zwrotu podatków, określone zostały jako instrumenty służące realizacji określonych w tej dyrektywie celów związanych z wykorzystaniem energii ze źródeł odnawialnych, oznacza to, że wspomniane środki czy też zachęty mają charakter obowiązkowy i wiążący państwa członkowskie bezpośrednio, wobec czego zainteresowane jednostki mogą się na nie powoływać przed wszelkimi organami publicznymi, sądowymi i administracyjnymi?
- 2) Czy użyte po wyliczeniu wspomnianych »systemów wsparcia« polegających na przyznaniu zwolnień i ulg podatkowych czy też zwrotu podatków sformułowanie »nie jest ograniczone do wymienionych środków« należy rozumieć w ten sposób, że do zachęt tych należy właśnie brak opodatkowania, czyli zakaz nakładania na energię pochodzącą ze źródeł odnawialnych jakiegokolwiek szczególnego i wyjątkowego opodatkowania, które należałoby dodać do podatków nakładanych powszechnie w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej i wytwarzaniem energii? W tym kontekście powstaje również następujące pytanie: Czy należy uznać za objęty wspomnianym ogólnym zakazem dotyczący konkurencji zakaz podwójnego opodatkowania czy też zwielokrotnienia obciążających poszczególne etapy wytwarzania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych ogólnych czy też szczególnych danin dotyczących tego samego zdarzenia podatkowego co rozpatrywana w niniejszym przypadku opłata od turbin wiatrowych?

- 3) W przypadku udzielenia odpowiedzi przeczącej i uznania, że energia pochodząca ze źródeł odnawialnych może zostać opodatkowana: czy dla celów art. 1 ust. 2 dyrektywy 2008/118/WE pojęcie »szczególnego celu« należy interpretować w ten sposób, że cel ten musi być wyłączny, a ponadto podatek obciążający energię ze źródeł odnawialnych musi ze względu na swą strukturę mieć rzeczywiście pozafiskalny – a nie jedynie budżetowy – charakter?
- 4) Czy skoro art. 4 dyrektywy 2003/96/WE, który, odnosząc się do poziomów opodatkowania, jakie winny być stosowane przez państwa członkowskie w przypadku produktów energetycznych i energii elektrycznej, przyjmuje jako punkt odniesienia przewidziane w tej dyrektywie minimalne poziomy opodatkowania rozumiane jako całkowita kwota podatków pośrednich i bezpośrednich stosowanych do tych produktów w momencie przekazania ich do wykorzystania, należy uznać, że ta całkowita kwota musi prowadzić do wyłączenia z wymaganego przez dyrektywę poziomu opodatkowania wszystkich tych podatków krajowych, które nie mają w rzeczywistości pozafiskalnego charakteru, zarówno ze względu na swą strukturę, jak i ich szczególny cel interpretowany zgodnie z odpowiedzią udzieloną na poprzednie pytanie?
- 5) Czy użyte w art. 13 ust. 1 lit. e) dyrektywy 2009/28/WE pojęcie opłaty stanowi autonomiczne pojęcie prawa europejskiego, które należy interpretować w sposób szerszy, jako obejmujące pojęcie daniny w ogólnym rozumieniu i stanowiące jego synonim?
- 6) W razie udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie poprzednie powstaje następujące pytanie: Czy wskazane w art. 13 ust. 1 lit. e) dyrektywy 2009/28/WE opłaty uiszczane przez konsumentów mogą obejmować te tylko podatki i obciążenia fiskalne, które mają w odpowiednim przypadku rekompensować szkody spowodowane oddziaływaniem na środowisko naturalne i naprawić te związane z takim negatywnym wpływem czy też oddziaływaniem, lecz nie mogą one obejmować tych danin czy świadczeń publicznych, które, ze względu na to, że obciążają energię pochodzącą ze źródeł niezanieczyszczających środowiska, realizują cel o charakterze przede wszystkim budżetowym lub fiskalnym?”

19. Przed Trybunałem uwagi przedstawiły na piśmie i ustnie na rozprawie w dniu 29 marca 2017 r. przedsiębiorstwa energii wiatrowej Elecdey Carcelén S.A., Energías Eólicas de Cuenca S.A., Ibernova Promociones S.A. oraz Iberdrola Renovables Castilla la Mancha S.A., jak również Comunidad Autónoma de Castilla La Mancha jako uczestnik postępowania przed sądem krajowym oraz ponadto Królestwo Hiszpanii i Komisja Europejska.

IV. Ocena prawna

20. Sporna opłata jest pobierana kwartalnie od każdej turbiny wiatrowej, przy czym wysokość opłaty zależy od wielkości danej farmy wiatrowej i mocy turbin wiatrowych. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym ma na celu ustalenie, czy opłata ta jest zgodna z systemami wsparcia dla energii odnawialnej określonymi w dyrektywie 2009/28 (zob. śródtytuł A) lub przewidzianymi tam uregulowaniami dotyczącymi określonych opłat (zob. śródtytuł B). Ponadto sąd odsyłający pyta o zgodność z dyrektywą 2008/118 w sprawie podatków akcyzowych (zob. śródtytuł C) oraz dyrektywą 2003/96 w sprawie opodatkowania energii (zob. śródtytuł D).

A. W przedmiocie pytań pierwszego i drugiego – system wsparcia

21. W dwóch pierwszych pytaniach sąd odsyłający dąży do ustalenia, czy art. 2 lit. k) dyrektywy 2009/28 sprzeciwia się spornej opłacie od turbin wiatrowych.

22. Artykuł 2 lit. k) dyrektywy 2009/28 definiuje pojęcie „system wsparcia”. Definicja ta obejmuje w szczególności zwolnienia z podatków, ulgi podatkowe oraz zwroty podatków.

23. Definicja jako taka nie może jednakże sprzeciwiać się pobieraniu podatku krajowego. Istotne jest natomiast to, jakie uregulowania odnoszą się do tej definicji.

24. W tym względzie należy wymienić przede wszystkim art. 3 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2009/28. Zgodnie z tym przepisem państwa członkowskie *mogą* stosować systemy wsparcia, aby osiągnąć przewidziany w art. 3 ust. 1 i 2 oraz załączniku I udział energii odnawialnej. Z możliwości stosowania systemów wsparcia nie wynika jednak, by opłaty od turbin wiatrowych były niedopuszczalne.

25. Spornemu podatkowi nie sprzeciwia się również możliwe zgodnie z art. 11 dyrektywy 2009/28 połączenie lub koordynacja systemów wsparcia różnych państw członkowskich. Przyjęcie przez Elecdey Carcelen, że sporny podatek zmniejsza potencjał takiego połączenia z celem „statystycznego transferu” odnawialnej energii, o którym mowa w art. 6, jest wprawdzie przekonujące, niemniej jednak dyrektywa nie zobowiązuje państw członkowskich do stwarzania takich potencjałów i brak jest również wskazówki pozwalającej stwierdzić, że zostało już uzgodnione takie połączenie, które rzeczony podatek by naruszał.

26. Podobnie pozostałe przepisy dyrektywy 2009/28 dotyczące systemów wsparcia nie mogą być powoływane przeciwko opłacie od turbin wiatrowych. Dotyczą one specyfikacji technicznych w odniesieniu do korzystania z systemów wsparcia (art. 13 ust. 2), przepisów i kodeksów prawa budowlanego służących zwiększeniu udziału energii ze źródeł odnawialnych w sektorze budownictwa (art. 13 ust. 4), stosunku między gwarancjami pochodzenia i systemami wsparcia (art. 15) oraz obowiązków dotyczących sprawozdawczości (art. 22 i 23).

27. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym ma jednak również związek z głównym obowiązkiem dyrektywy 2009/28, przewidzianym w art. 3 ust. 1 i 2 minimalnym udziałem energii odnawialnej w całkowitym zużyciu energii. Aby udzielić sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi⁷, chciałabym odnieść się do tej kwestii.

28. Zgodnie z art. 3 ust. 1 dyrektywy 2009/28 każde państwo członkowskie dba o to, aby jego udział energii ze źródeł odnawialnych, w końcowym zużyciu energii brutto w 2020 r. odpowiadał co najmniej celowi ogólnemu określone w załączniku. Artykuł 3 ust. 2 wymaga środków państw członkowskich, aby skutecznie zapewnić, by ich udział energii ze źródeł odnawialnych był równy udziałowi określone w orientacyjnym kursie również wyznaczonym w załączniku lub przekraczał go.

29. Tym samym dyrektywa 2009/28 określa udziały energii odnawialnej, które muszą zostać osiągnięte zarówno w 2020 r., jak też w trakcie okresu przejściowego do tego czasu. Większe udziały byłyby wprawdzie dobrze widziane, jednakże przynajmniej dyrektywa ich nie wymaga.

30. Poszanowanie art. 3 ust. 2 dyrektywy 2009/28 zapewnia więc, że państwa członkowskie podejmą niezbędne środki już w okresie przejściowym do upływu terminu na osiągnięcie przewidzianego w 2020 r. udziału energii odnawialnej, aby został osiągnięty również ten cel. Zatem nie jest konieczne powoływanie się oprócz tego przepisu na wywodzony z lojalności wobec Unii zakaz przyjmowania krajowych przepisów, które mogłyby poważnie zagrozić osiągnięciu celu wyznaczonego w dyrektywie⁸.

31. Sporna opłata byłaby natomiast już sprzeczna z art. 3 ust. 1 i 2 dyrektywy 2009/28, gdyby miała ona prowadzić do nieosiągnięcia przez Hiszpanię wymaganych przez tę dyrektywę udziałów odnawialnej energii.

⁷ Zobacz przykładowo wyroki: z dnia 11 lutego 2015 r., Marktgemeinde Straßwalchen i in., C-531/13, EU:C:2015:79, pkt 37; z dnia 13 października 2016 r., M. i S., C-303/15, EU:C:2016:771, pkt 16; z dnia 1 lutego 2017 r., Município de Palmela, C-144/16, EU:C:2017:76, pkt 20.

⁸ Zobacz przykładowo wyroki: z dnia 18 grudnia 1997 r., Inter-Environnement Wallonie, C-129/96, EU:C:1997:628, pkt 45; z dnia 26 maja 2011 r., Stichting Natuur en Milieu i in., od C-165/09 do C-167/09, EU:C:2011:348, pkt 78, 79; z dnia 11 września 2012 r., Nomarchiaki Aftodioikisi Aitolokarnanias i in., C-43/10, EU:C:2012:560, pkt 57, 58.

32. Powstaje jednak wątpliwość, czy w ogóle byłoby możliwe udowodnienie, że określona opłata danego regionu uniemożliwia osiągnięcie ogółem przez państwo członkowskie wymienionych celów. Z reguły bowiem będą pobierane również inne opłaty i ponadto będą istnieć również inne gospodarcze i techniczne przeszkody dla większego stosowania energii odnawialnej. Ta kwestia nie musi być jednakże ostatecznie rozstrzygana w niniejszej sprawie.

33. Zgodnie z twierdzeniami w szczególności Komisji przedstawionymi podczas rozprawy i z najnowszymi danymi liczbowymi Eurostatu⁹ przywołanymi przez wszystkich uczestników podczas tej rozprawy w odniesieniu do Hiszpanii – w odróżnieniu na przykład do Niderlandów lub tymczasowo Francji – nie można bowiem dotychczas stwierdzić, ani nie należy oczekiwać naruszenia wymogów dyrektywy 2009/28. Przeciwnie, Hiszpania nieprzerwanie do 2015 r. włącznie stosowała większy udział energii odnawialnej niż wymagany przez tę dyrektywę. Już w 2015 r. został nawet przekroczony przeciętny udział 16% przewidziany dopiero na lata 2017 i 2018.

34. Szersze rozważania dotyczące oddziaływania spornej opłaty byłyby konieczne tylko wtedy, gdyby sąd odsyłający stwierdził na podstawie nowszych lub lepszych liczb, że trend, który jest widoczny w liczbach Eurostatu, nie trwa już dalej. Ponieważ jednak w niniejszym postępowaniu nie zostały przedstawione w tym względzie żadne przekonujące wskazówki, nie jest konieczne, aby w obecnej chwili Trybunał dalej sprawdzał tę hipotezę.

35. Zatem należy ubolewać, że Comunidad Autónoma de Castilla la Mancha pobiera opłaty, które czynią mniej atrakcyjnym pożądanym zgodnie z dyrektywą 2009/28 stosowanie energii odnawialnych i ponadto również co najmniej częściowo osłabiają ogólnopaństwowe promowanie energii wiatrowej. Dopóki państwo członkowskie ogółem wykonuje jednak mimo to obowiązki wynikające z prawa Unii, nie stanowi to naruszenia systemów wsparcia określonych w dyrektywie tudzież ustalonych udziałów energii odnawialnej, lecz co najwyżej problem prawa krajowego.

36. Zatem art. 2 lit. k) oraz art. 3 ust. 1 i 2 dyrektywy 2009/28 nie sprzeciwiają się opłacie pobieranej kwartalnie od turbin wiatrowych, o ile opłata ta nie uniemożliwia państwu członkowskiemu osiągnięcia przewidzianych w dyrektywie minimalnych udziałów energii odnawialnej w całkowitym zużyciu energii.

B. W przedmiocie pytania piątego i szóstego – opłaty od turbin wiatrowych

37. W pytaniu piątym i szóstym, na które również należy udzielić odpowiedzi łącznie, sąd odsyłający dąży do ustalenia, czy uregulowania dotyczące opłat zawarte w art. 13 ust. 1 lit. e) dyrektywy 2009/28 sprzeciwiają się spornej opłacie.

38. Zgodnie z art. 13 ust. 1 lit. e) dyrektywy 2009/28 państwa członkowskie podejmują w szczególności właściwe kroki niezbędne do zapewnienia przejrzystości i zasadności w odniesieniu do kosztów opłat administracyjnych uiszczanych przez konsumentów, planistów, architektów, konstruktorów, instalatorów sprzętu i systemów oraz dostawców.

39. Kontekst tego przepisu stanowi bardziej ogólnie sformułowany przepis art. 13 ust. 1 zdanie pierwsze dyrektywy 2009/28. Zgodnie z tym przepisem państwa członkowskie zapewniają, by wszelkie krajowe przepisy dotyczące procedur autoryzacji, certyfikacji i licencjonowania, które są stosowane w elektrowniach wytwarzających energię elektryczną, energię ciepłą lub chłód z odnawialnych źródeł energii oraz związanej z nimi infrastruktury sieci przesyłowych i dystrybucyjnych oraz w procesie przekształcania biomasy w biopaliwa lub inne produkty energetyczne, były proporcjonalne i niezbędne.

⁹ Zobacz przykładowo komunikat prasowy Eurostatu 43/2017 z dnia 14 marca 2017 r. i odpowiednie liczby w tabelach zawartych w dokumencie „Eurostat SHARES 2015” (oba dostępne pod adresem <http://ec.europa.eu/eurostat/web/energy/data/shares>).

40. Wbrew temu, co twierdzi Comunidad Autónoma de Castilla la Mancha, pojęcia opłat administracyjnych nie należy określać na podstawie prawa krajowego, lecz stanowi ono pojęcie prawa Unii, albowiem nie można stwierdzić odesłania do prawa krajowego¹⁰.

41. Już na pierwszy rzut oka sporna opłata nie jest objęta art. 13 ust. 1 lit. e) dyrektywy 2009/28. Nie chodzi o opłaty administracyjne uiszczane przez konsumentów, planistów, architektów, konstruktorów, instalatorów sprzętu i systemów oraz dostawców, ani też nie jest nakładana w związku z procedurami autoryzacji, certyfikacji i licencjonowania turbin wiatrowych. Jest ona pobierana z tytułu eksploatacji turbin. Dlatego też w tym punkcie można by zakończyć badanie tej kwestii.

42. W szczególności Iberenova Promociones i Iberdrola Renovables Castilla la Mancha prezentują jednakże stanowisko widoczne również we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, zgodnie z którym art. 13 ust. 1 lit. e) dyrektywy 2009/28 ma znacznie szersze działanie, niż można się spodziewać na podstawie jego brzmienia. W tym względzie powołują się one na orzecznictwo w przedmiocie art. 11 dyrektywy 97/13/WE¹¹ i później art. 12 oraz 13 dyrektywy 2002/20/WE¹², które dotyczą pozwoleń w dziedzinie łączności elektronicznej.

43. Przepisy te regulują dopuszczalny zakres opłat administracyjnych wymaganych od przedsiębiorstw działających na podstawie uregulowanych przez prawo Unii pozwoleń w dziedzinie telekomunikacji lub sieci i usług łączności elektronicznej. Opłaty te służą pokryciu określonych kosztów administracyjnych i muszą być nakładane w sposób obiektywny, proporcjonalny i przejrzysty.

44. Trybunał dokonał wykładni rzeczonych przepisów rzeczywiście w ten sposób, że w ramach tych dyrektyw państwa członkowskie nie mogą przewidywać innych obciążeń lub opłat z tytułu udostępniania sieci i świadczenia usług łączności elektronicznej aniżeli obciążenia i opłaty przewidziane daną dyrektywą¹³.

45. Na pierwszy rzut oka jest zrozumiałe, że operatorzy turbin wiatrowych przekładają to orzecznictwo na art. 13 ust. 1 lit. e) dyrektywy 2009/28 i na tej podstawie kwestionują sporną opłatę.

46. Przemawia za tym w szczególności nadrzędny cel dyrektywy 2009/28 i polityki Unii w dziedzinie środowiska, którym jest zwalczanie zmiany klimatu poprzez zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych. Zminimalizowanie przeszkód dla stosowania odnawialnych źródeł energii jest zgodne z tym celem.

47. Podczas gdy celem ram regulacyjnych w zakresie łączności elektronicznej jest zasadniczo wdrożenie całkowitej liberalizacji usług telekomunikacyjnych i infrastruktury¹⁴, dyrektywa 2009/28 ma jednak znacznie mniej ambitne cele. Trybunał stwierdził już, że prawodawca Unii nie dokonał wyczerpującej harmonizacji krajowych systemów wsparcia produkcji energii odnawialnych¹⁵. Bezpośrednim głównym celem dyrektywy 2009/28 jest raczej określenie udziałów energii odnawialnej w całkowitym zużyciu energii, przy czym państwa członkowskie mają szeroką swobodę wyboru środków, aby osiągnąć te udziały w wyznaczonym terminie. Ten ograniczony cel pozwala wątpić w to, że art. 13 ust. 1 lit. e) dyrektywy 2009/28 zawiera szeroki zakaz ustanawiania obciążających opłat od energii odnawialnych.

10 Zobacz przykładowo wyroki: z dnia 9 listopada 2016 r., Wathelet, C-149/15, EU:C:2016:840, pkt 29; z dnia 2 marca 2017 r., J.D., C-4/16, EU:C:2017:153, pkt 24.

11 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 10 kwietnia 1997 r. w sprawie wspólnych przepisów ramowych dotyczących ogólnych zezwoleń i indywidualnych licencji w dziedzinie usług telekomunikacyjnych (Dz.U. 1997, L 117, s. 15).

12 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 marca 2002 r. w sprawie pozwolenia w zakresie sieci i usług łączności elektronicznej (dyrektywa dotycząca pozwoleń) (Dz.U. 2002, L 108, s. 21).

13 Wyroki: z dnia 18 września 2003 r., Albacom i Infostrada, C-292/01 i C-293/01, EU:C:2003:480, pkt 42; z dnia 18 lipca 2013 r., Vodafone Omnitel i in., od C-228/12 do C-232/12 i od C-254/12 do C-258/12, EU:C:2013:495, pkt 36; z dnia 17 grudnia 2015 r., Proximus, C-517/13, EU:C:2015:820, pkt 27.

14 Wyroki: z dnia 18 września 2003 r., Albacom i Infostrada, C-292/01 i C-293/01, EU:C:2003:480, pkt 35, 37; z dnia 19 września 2006 r., Germany i Arcor, C-392/04 i C-422/04, EU:C:2006:586, pkt 70; z dnia 21 lipca 2011 r., Telefónica de España, C-284/10, EU:C:2011:513, pkt 18.

15 Wyrok z dnia 1 lipca 2014 r., Ålands Vindkraft, C-573/12, EU:C:2014:2037, pkt 59–63.

48. Ponadto w ostatnim czasie Trybunał doprecyzował swoje orzecznictwo dotyczące ograniczeń w dziedzinie łączności elektronicznej. Wyjaśnił, że nie każde dodatkowe obciążenie usług telekomunikacji przez opłaty jest objęte zakazem ustanawiania innych opłat. Przeciwnie, obowiązek zapłaty musi powstawać w związku z procedurą wydawania zezwolenia uregulowaną w dyrektywie 2002/20¹⁶. Tego związku brak było przykładowo w przypadku gminnych opłat od masztów telefonii komórkowej¹⁷.

49. Tym bardziej idea ta musi mieć zastosowanie w przypadku art. 13 ust. 1 lit. e) dyrektywy 2009/28. Przepis ten nie może być interpretowany daleko poza swoim brzmieniem jako ogólny zakaz jakiegokolwiek podatkowego obciążania energii odnawialnej przez opłaty.

50. W konsekwencji art. 13 ust. 1 lit. e) dyrektywy 2009/28 nie sprzeciwia się opłacie pobieranej kwartalnie od eksploatacji turbin wiatrowych.

C. W przedmiocie pytania trzeciego – stosunek do podatków akcyzowych

51. Pytanie trzecie ma na celu wyjaśnienie, czy stosowanie spornej opłaty jest zgodne z art. 1 ust. 2 dyrektywy 2008/118. Sąd odsyłający stawia to pytanie na wypadek, gdyby na pytanie drugie – tak jak się tutaj proponuje – została udzielona odpowiedź przecząca i opodatkowanie energii ze źródeł odnawialnych zostało uznane za dopuszczalne na podstawie art. 1 ust. 2 dyrektywy 2008/118. W konsekwencji należy najpierw wyjaśnić, czy rzeczona opłata jest objęta zakresem zastosowania ostatniego wymienionego przepisu.

52. Zgodnie z art. 1 ust. 2 dyrektywy 2008/118 dla szczególnych celów państwa członkowskie mogą nakładać na wyroby akcyzowe inne podatki pośrednie pod określonymi warunkami.

53. Wszystkie obowiązujące zgodnie z tym przepisem warunki wymagają, by w przypadku spornej opłaty od turbin wiatrowych chodziło o pośredni podatek od wyrobów akcyzowych.

54. Trybunał stwierdził już, że pojęcie „innych podatków pośrednich” w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 2008/118 dotyczy podatków pośrednich, które obejmują konsumpcję produktów wymienionych w art. 1 ust. 1 tej dyrektywy, innych niż „podatki akcyzowe” w rozumieniu tego ostatniego przepisu, i które są nakładane dla szczególnych celów¹⁸.

55. W art. 1 ust. 1 dyrektywy 2008/118 są wymienione produkty energetyczne i energia elektryczna objęte dyrektywą 2003/96/WE [lit. a)], alkohol i napoje alkoholowe objęte dyrektywami 92/83/EWG i 92/84/EWG [lit. b)] oraz wyroby tytoniowe objęte dyrektywami 95/59/WE, 92/79/EWG i 92/80/EWG lit. c)].

56. Opłata od turbin wiatrowych nie jest bezpośrednio objęta żadną z tych kategorii. Mogłaby ona być objęta tymi kategoriami tylko wtedy, gdyby należało ją uznać za pośredni podatek od energii elektrycznej, którą produkują urządzenia obciążone opłatą.

16 Wyroki: z dnia 4 września 2014 r., Provincie Antwerpen, C-256/13 i C-264/13, EU:C:2014:2149, pkt 36; z dnia 6 października 2015 r., Base Company, C-346/13, EU:C:2015:649, pkt 17; z dnia 17 grudnia 2015 r., Proximus, C-517/13, EU:C:2015:820, pkt 28; zob. również podobnie wyroki: z dnia 17 września 2015 r., Fratelli De Pra i SAIV, C-416/14, EU:C:2015:617, pkt 41; z dnia 27 czerwca 2013 r., Komisja/Francja, C-485/11, niepublikowany, EU:C:2013:427, pkt 30, 31, 34; z dnia 27 czerwca 2013 r., Vodafone Malta i Mobisile Communications, C-71/12, EU:C:2013:431, pkt 24, 25.

17 Wyroki: z dnia 6 października 2015 r., Base Company, C-346/13, EU:C:2015:649, pkt 22, 23; z dnia 17 grudnia 2015 r., Proximus, C-517/13, EU:C:2015:820, pkt 32 i nast.

18 Wyrok z dnia 4 czerwca 2015 r., Kernkraftwerke Lippe-Ems, C-5/14, EU:C:2015:354, pkt 59.

57. Z orzecznictwa Trybunału wynika w tym względzie, że musi istnieć bezpośredni i nierozzerwalny związek pomiędzy takim podatkiem pośrednim a zużyciem energii elektrycznej¹⁹.

58. Trybunał odrzucił ten związek w odniesieniu do podatków od kaset paliwowych reaktora jądrowego²⁰ lub jego mocy cieplnej²¹, ponieważ między danym zdarzeniem podatkowym a zużyciem wytworzonej energii elektrycznej nie istniał wystarczający związek.

59. Dotyczy to również podlegającej rozpatrzeniu w niniejszej sprawie opłaty od turbin wiatrowych. Nie jest bowiem ona obliczana w zależności od energii elektrycznej, którą wytwarzają urządzenia, lub na podstawie ich teoretycznej mocy. Jej wysokość jest stopniowana według wielkości farmy, do której należy urządzenie, a w przypadku szczególnie dużej farmy jeszcze także według tego, czy chodzi o urządzenie o szczególnie dużej mocy²². W tym ostatnim przypadku urządzenia o większej mocy są nawet opodatkowane niż urządzenia o mniejszej mocy.

60. Uczestnicy rozważają ponadto, czy sporna opłata może zostać przerzucona na konsumenta. Prawdą jest, że w przypadku podatku od kaset paliwowych Trybunał również oparł się na tym, że podatek nie może zostać całkowicie przerzucony²³. Co najmniej jeden z powodów przytoczonych przez Trybunał występuje również w niniejszym przypadku, albowiem niezależna od wytwarzania energii elektrycznej opłata od turbin wiatrowych nie może być precyzyjnie przełożona na cenę wytwarzanej energii elektrycznej. Tym bardziej jest wyłączone wliczanie jej w rachunek wystawiany konsumentowi końcowemu w formie wyraźnego narzutu cenowego. Nie można mianowicie stwierdzić, jaka część pobranej przez niego energii elektrycznej została wytworzona przez turbiny wiatrowe obciążone opłatą. Dlatego też ewentualna możliwość ekonomicznego przerzucenia obciążenia związanego z opłatą na konsumenta nie może prowadzić do uznania opłaty za podatek pośredni w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 2008/118.

61. Artykuł 1 ust. 2 dyrektywy 2008/118 w sprawie ogólnych zasad dotyczących podatku akcyzowego nie sprzeciwia się tym samym opłacie pobieranej kwartalnie w związku z eksploatacją turbin wiatrowych, która jednakże nie jest bezpośrednio i nierozzerwalnie związana ze zużyciem wytworzonej energii elektrycznej.

D. W przedmiocie pytania czwartego

62. W pytaniu czwartym sąd odsyłający dąży do ustalenia, czy sporna opłata zalicza się w rozumieniu art. 4 dyrektywy 2003/96 do całkowitej kwoty opłat pobieranych jako podatki pośrednie (z wyłączeniem podatku VAT), wyliczoną bezpośrednio lub pośrednio na podstawie ilości produktów energetycznych i energii elektrycznej w momencie przekazania do konsumpcji. Tak wyliczona opłata musi być co najmniej tak wysoka jak minimalny poziom opodatkowania przewidziane tą dyrektywą.

63. Na pierwszy rzut oka nie można stwierdzić, w jakim zakresie to pytanie mogłoby mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia sporu przed sądem krajowym. Tym samym Trybunał mógłby je odrzucić jako hipotetyczne i w związku z tym niedopuszczalne.

64. Z uzasadnienia tego pytania wynika jednakże, iż sąd krajowy wyraża wątpliwości co do tego, czy sporna opłata jest zgodna z celem dyrektywy 2003/96 polegającym na promowaniu sprawnego funkcjonowania rynku wewnętrznego.

19 Wyroki: z dnia 4 czerwca 2015 r., Kernkraftwerke Lippe-Ems, C-5/14, EU:C:2015:354, pkt 61; z dnia 1 października 2015 r., OKG, C-606/13, EU:C:2015:636, pkt 35; a także podobnie wyrok z dnia 10 czerwca 1999 r., Braathens, C-346/97, EU:C:1999:291, pkt 23.

20 Wyrok z dnia 4 czerwca 2015 r., Kernkraftwerke Lippe-Ems, C-5/14, EU:C:2015:354, pkt 62, 63.

21 Wyrok z dnia 1 października 2015 r., OKG, C-606/13, EU:C:2015:636, pkt 35.

22 Zobacz powyżej, pkt 15.

23 Wyrok z dnia 4 czerwca 2015 r., Kernkraftwerke Lippe-Ems, C-5/14, EU:C:2015:354, pkt 64.

65. To pytanie ma przynajmniej co do zasady znaczenie dla rozstrzygnięcia sporu przed sądem krajowym. Pomija ono jednakże zawartość regulacyjną dyrektywy 2003/96. Dyrektywa ta nie zawiera bowiem wyczerpującej regulacji podatków i opłat, które mogą mieć związek z wytwarzaniem energii elektrycznej, lecz ustanawia jedynie *minimalny poziom* opodatkowania zużycia energii elektrycznej. Nie sprzeciwia się ona jednakże większemu opodatkowaniu wytwarzania energii elektrycznej.

66. Fakt, iż wspomniany przez sąd odsyłający art. 15 ust. 1 lit. b) tiret pierwsze dyrektywy 2003/96 zezwala na zwolnienie energii elektrycznej wytwarzanej przy pomocy siły wiatru, nie prowadzi również do innego wniosku. Ta opcja nie zobowiązuje bowiem państw członkowskich do przyznania takiego zwolnienia, ani nie zakazuje podatkowego obciążenia określonymi opłatami wytwarzania energii elektrycznej z wiatru.

67. W zakresie, w jakim w szczególności Energías Eólicas de Cuenca utrzymuje, że sporna opłata jest w sprzeczna z dyrektywą 2003/96, ponieważ dyrektywa ta poza wyraźnie dopuszczonymi ulgami podatkowymi nie zezwala na regionalne różnicowanie opodatkowania energii, należy zauważyć, że kwestia ta nie jest przedmiotem wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

68. Gdyby jednak Trybunał zamierzał odnieść się do tej kwestii, aby udzielić użytecznej odpowiedzi w odniesieniu do rozstrzygnięcia sporu przed sądem krajowym, wówczas również ta argumentacja nie byłaby skuteczna. Sporna opłata nie jest bowiem podatkiem w rozumieniu dyrektywy 2003/96.

69. Zgodnie z art. 1 dyrektywy 2003/96 jej zakres zastosowania jest ograniczony do opodatkowania produktów energetycznych i energii elektrycznej zdefiniowanych, odpowiednio, w jej art. 2 ust. 1 i 2²⁴. Sporną opłatę można by co najwyżej uznać za pośrednie opodatkowanie energii elektrycznej, którą wytwarzają dane turbiny wiatrowe.

70. Taki podatek wymaga jednakże istnienia związku między okolicznością powodującą powstanie zobowiązania podatkowego a faktycznym wytworzeniem energii elektrycznej²⁵. Taki związek nie istnieje na przykład w przypadku podatku od dopuszczalnej maksymalnej mocy cieplnej reaktora jądrowego, który to podatek nie uwzględnia ilości faktycznie wytworzonej energii²⁶.

71. Związek między sporną opłatą a wytwarzaniem energii elektrycznej przez dane turbiny wiatrowe jest nawet jeszcze słabszy. Podczas gdy maksymalna moc cieplna reaktora jądrowego pozwala na wnioski co do tego, ile energii elektrycznej może on wytworzyć, wysokość spornej opłaty różni się przede wszystkim ze względu na wielkość farmy wiatrowej, na której znajdują się turbiny wiatrowe. Tylko w przypadku farm liczących ponad 15 urządzeń jest dokonywane rozróżnienie według tego, czy moc zainstalowanych urządzeń wynosi przeciętnie mniej lub więcej niż jeden megawat. I to rozróżnienie nie prowadzi do wyższej stawki podatkowej odpowiadającej wytwarzaniu energii elektrycznej, lecz zmniejsza obciążenie urządzeń o większej mocy.

72. Zatem sporna opłata nie stanowi podatku w rozumieniu dyrektywy 2003/96 i ewentualny zakaz nakładania podatków zróżnicowanych pod względem regionalnym nie miałby zastosowania.

73. W konsekwencji również dyrektywa 2003/96 nie sprzeciwia się spornej opłacie.

24 Wyrok z dnia 1 października 2015 r., OKG, C-606/13, EU:C:2015:636, pkt 24.

25 Wyrok z dnia 1 października 2015 r., OKG, C-606/13, EU:C:2015:636, pkt 32, 33.

26 Wyrok z dnia 1 października 2015 r., OKG, C-606/13, EU:C:2015:636, pkt 31, 32.

V. Wnioski

74. Proponuję zatem, aby Trybunał orzekł następująco:

- 1) Artykuł 2 lit. k) oraz art. 3 ust. 1 i 2 dyrektywy 2009/28/WE w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych nie sprzeciwiają się opłacie pobieranej kwartalnie w związku z eksploatacją turbin wiatrowych, jeżeli nie uniemożliwia ona danemu państwu członkowskiemu osiągnięcia minimalnych udziałów energii odnawialnej przewidzianych w tej dyrektywie.
- 2) Artykuł 13 ust. 1 lit. e) dyrektywy 2009/28 oraz art. 4 i art. 15 ust. 1 dyrektywy 2003/96/WE **w sprawie restrukturyzacji wspólnotowych przepisów ramowych dotyczących opodatkowania produktów energetycznych i energii elektrycznej** nie sprzeciwiają się opłacie pobieranej kwartalnie w związku z eksploatacją turbin wiatrowych.
- 3) Artykuł 1 ust. 2 dyrektywy 2008/118 w sprawie ogólnych zasad dotyczących podatku akcyzowego nie sprzeciwia się opłacie pobieranej kwartalnie w związku z eksploatacją turbin wiatrowych, która jednakże nie jest bezpośrednio i nierozzerwalnie związana ze zużyciem wytworzonej energii elektrycznej.